

Izvorni članak UDK 1:615.851

1:159.913

[1:001]:616.89

Primljeno 21. 10. 2009.

Josip Ćirić

Sveučilište u Zadru, Odjel za knjižničarstvo, Ulica dr. Franje Tuđmana 24i, HR-23000 Zadar
jciric@unizd.hr

Komunikacijski kanali filozofskog i psihološkog savjetovanja

Sažetak

Ova filozofska analiza psihoterapijskih pristupa temelji se na tezi o znanstvenolikosti životne filozofije. Filozofija života je koncept koji je prisutan u svakoj važnijoj psihoterapiji, bilo na jasan bilo na implicitan način.

Rabili smo nekoliko načina istraživanja filozofske pozadine psihoterapija: povijesnu i konceptualnu analizu, dvofaktorski model ontološko-epistemološkog prostora, socijalne mreže i filozofske škole i njihov utjecaj na povijest psihologije, te neke specifične probleme iz područja filozofije znanosti.

U završnom odjeljku smo analizirali pokret filozofskog savjetovanja. Istražili smo njegove značajke, te poveznice s psihoterapijom.

Ključne riječi

filozofija znanosti, psihoterapija, povijest psihologije, filozofsko savjetovanje, konceptualna analiza

Uvod

Korisnik¹ koji se odluči potražiti savjet psihologa može birati između preko 400 različitih savjetodavnih/terapijskih pristupa (Jones i Butman, 1991; Capuzzi i Gross, 1999; Sharf, 2000). Tome popisu možemo u posljednja dva desetljeća dodati i filozofsko savjetovanje. Upravo stoga zanimljivo je propitati odnos između filozofije i psihologije u području smanjivanja patnje. Izvorna zadaća filozofije bila je shvatiti ljudsko stanje i olakšati ga (de Botton, 2002; Raabe, 2001; Marinoff, 2000, 2002; Lahav, 1995). Dodamo li tome činjenicu kako teoretičari psihoterapije (Rogers, 1985; Ellis, 2002; Frankl, 1997; Perls et. al., 1971; Lazarus, 2003; Dumont i Corsini, 2004; Nelson-Jones, 2007; May, 1980) ističu ulogu filozofije, bilo u razvoju njihova terapijskog pristupa, bilo kao sredstva povećanja savjetovateljske/terapijske učinkovitosti putem posjedovanja globalne teorije o čovjeku, ispitivanje tog odnosa postaje još značajnije.

Rad je prvenstveno filozofski i stoga ekspliciramo doseg rasprave: filozofiju ćemo razumjeti kao »konceptualni inženjering« (Blackburn, 2002, str.

1

Iako se u literaturi rabi termin 'klijent', zbog konzistencije rabić se termin 'korisnik' iz razloga vrijednosne neutralnosti i argumenata

navedenih u raspravi o superviziji u filozofskom savjetovanju.

8), djelatnost koja proučava koncepte, njihove mreže značenja i implikacije. Filozofija psihoterapijâ, o kojoj je ovdje riječ, kao i bilo koja druga filozofija izvjesnog polja znanja ili djelatnosti, besmislena je bez ekspertize u danom polju. Činjenične odnose i koncepte stoga preuzimamo iz područja psihologije savjetovanja, psihopatologije i kliničke psihologije. Primjerenost filozofske analize nalazimo u verifikacijskoj metateoriji T. S. Kuhna (1999). Činjenica da je područje psihološkog savjetovanja/terapije u fazi normalne znanosti ne predstavlja prepreku analizi komunikacijskih kanala između nje i filozofije. Dapače, čini se kako postoji potreba za širim teorijskim okvirom u koji će se uklopiti taj dio psihološke djelatnosti, upravo u svrhu njene povećane učinkovitosti.

Filozofsko savjetovanje služi kao primjer praktične poveznice između filozofije kao »lijeka za dušu«, kako se shvaćala u antici, i psihoterapijâ. Riječ je o komunikacijskom kanalu koji nije samo od teorijskog interesa.

Glavna teza rada, znanstvenolikost životne filozofije, ima za cilj pružiti uvid u dio psihoterapijskih pravaca kroz oči filozofije znanosti. Autorova motivacija leži u uvjerenju kako i filozofi i psiholozi imaju privilegiju baviti se poslom čija je ambicija poboljšati ljudsko stanje, ali i prigodu naučiti jedni od drugih kako pogledati u 'slijepe pjege' vlastite discipline.

Metodološke spojnice filozofije i psihologije

Dok je s jedne strane filozofija konceptualni inženjering i primarno zahtijeva logičku konzistenciju izrečenoga, znanost dopunjava taj zahtjev s empirijskom potvrdom – sva teorijska minucioznost pada u vodu pred nedostatkom činjenične potvrde. Upravo je postojanje tog epistemološkog selekcijskog mehanizma omogućilo znanosti neusporediv rast spoznaje u posljednjih stoljeće i pol. Ako bi napravili jednostavan misaoni eksperiment i s jedne strane stavili količinu informacija koju je proizvela intelektualna elita Zapada unutar filozofije (govorimo o rasponu od 25 stoljeća), a s druge strane količinu informacija koju je proizvela znanost u nešto manje od dva stoljeća, lako uočavamo nesrazmjer, koji postaje to očitiji ukoliko za parametar uzmemo učinkovitost, tj. omjer količine informacija i navedenih vremenskih odsječaka.

Nadalje, dok u stanju normalne znanosti² (Kuhn, 1999) može postojati samo jedna paradigma, u filozofiji istodobno postoji nekoliko različitih paradigmi objašnjenja, od kojih su neke i dijametralno suprotne. U psihologiji se također može pokazati multiparadigmatičnost, što se nerijetko koristi kao argument (doduše, prilično labav) protiv znanstvenog statusa psihologije. U savjetodavnom i psihoterapijskom području pojava multiparadigmatičnosti je još očitija – tri su struje: psihoanaliza, biheviorizam i humanističke terapije.

Filozofija nije ostavljena bez egzaktne analize – logičkim analizama može se provjeriti valjanost predočenog argumenta. Međutim, svaka formula je zapis u meta-jeziku i semantički je isprazna, pa može postojati beskonačno mnogo interpretacija istog skupa formula, što je Popper (1973) istakao kao problem u filozofiji znanosti.

Eksperimentalni nacrt, logički promatrano, pokušaj je da se unutar interpretiranog sistema osigura utemeljenost zaključivanja *modus ponensom* ili *modus tollensom*. Kontrola u eksperimentu je postupak koji nam pokušava jamčiti (tko je ikada radio empirijsko istraživanje svjestan je koliko toga može krenuti po zlu za pouzdano zaključivanje) da su sve promjene u zavisnoj varijabli posljedica promjena u nezavisnoj. Dakle, polazište je zakon – u logičkom smislu to je univerzalno afirmativni iskaz. Promjena nezavisne varijable je

druga premisa, a promjena u zavisnoj varijabli je konkluzija *modus ponensa*. Nedostatak promjene u zavisnoj varijabli temelj je zaključivanja za *modus tollens* i selekcijska sila koja nam omogućuje odbacivanje nedovoljno točnih objašnjenja pojava.

Što je, dakle, područje filozofske analize psihoterapijâ? Autorovo je uvjerenje kako postoje komunikacijski kanali između filozofije i psihoterapije – paradigma, filozofija života, obostrani transfer znanja, etička pitanja, teleologija intervencije, filozofsko savjetovanje te, nadalje, potreba uzajamnog transfera znanja, koji može omogućiti objema strukama istančavanje djelatnosti i bolju pomoć korisnicima.

Što se multiparadigmatičnosti tiče, Kuhn nije doživljavao psihologiju paradigmatikom znanosti, ali usprkos tome, kada je riječ o društvenim i humanističkim znanostima, multiparadigmatičnost je normalno stanje stvari. Pokušaji utemeljenja psihologije kao prirodne znanosti odavno su stvar prošlosti, pa time i prigovor o multiparadigmatičnosti kao indikatoru nekoherentnosti psihologije nije utemeljen. Ideja o unificiranoj psihološkoj teoriji i dalje je samo ambicija, ali autorovo je mišljenje kako u prigovorima znanstvenom statusu psihologije valja dobro lučiti one koji dolaze iz pozicije filozofije znanosti (npr. pitanje adekvatnog filozofskog okvira objašnjenja u znanosti, pitanje naravi psihološkog objašnjenja) od onih koji su ideološki nadahnuti.

Znanstvenolikost životne filozofije

Tri su polazišta našeg razmatranja:

1. Pragmatistička teorija istine, koja stoji u temelju znanstvene metode.
2. Nepostojanje povlaštenog epistemološkog stajališta u objašnjenju. Ključni pojmovi psihopatologije su i socijalno konstruirani, pa je svako teorijsko objašnjenje privremeno. Iz toga slijedi:
3. Pristup kontinuuma između znanosti i ne-znanosti (Kitchener, 1999). Znanost je samo jedan od načina objašnjavanja svijeta, koji je utemeljen na specifičnoj metodi i epistemološki se ne razlikuje od drugih sistema objašnjavanja poput ideologije, umjetnosti ili religije. Učinkovitost objašnjenja nije pod utjecajem kontinuuma, to je samo epistemološka pozicija.

Teza rada glasi: Svaka osoba s kojom je moguće upustiti se u suvisli razgovor posjeduje sistem općih iskaza o funkcioniranju svijeta (fizikalne i socijalne okoline) pomoću kojeg pruža objašnjenje tuđeg ponašanja i prema kojima usklađuje vlastito. Taj sistem općih iskaza možemo nazvati *životna filozofija*, i moguće ga je analizirati konceptualno, na način kako se u filozofiji analiziraju autorske filozofske teorije. Nisu sve životne filozofije podjednako učinkovite, pa ćemo one koje, suočene s iskustvenom provjerom, donose manje disfunkcionalnog ponašanja, smatrati poželjnijima i poticati njihovo usvajanje. Mehanizam selekcije sličan je onome u znanosti, stoga ovu tezu nazivamo *znanstvenolikošću životne filozofije*.

Znanstvenolikost životne filozofije posjeduje dvije facete. Prva se tiče njene primjenjivosti – koliko je izvjesna životna filozofija podložna prilagodbi kada je suočimo sa stvarnošću? To je isto pitanje koje se postavlja znanstvenoj teori-

ji i taj je vid naglasio Albert Ellis u racionalno-emocionalnoj bihevioralnoj terapiji (Shootrom, 1965; Ellis, 2002).

Druga se faceta tiče odabira između konkurentskih životnih filozofija. Dok se s jedne strane tom problemu pristupa u području socijalne kognicije, filozofska analiza može krenuti iz nekoliko smjerova:

- logike – kao matematizacija promjene vjerovanja, gdje pomoću logike predikata možemo prikazati određene segmente kognicije;
- aksiologije – životna filozofija posjeduje izvjesne vrijednosne iskaze koje je moguće podvrći kako analizi iz deontičke logike tako i promatrati kao (ne nužno artikulirani) etički sistem;
- pozicije filozofije znanosti – odabiranje adekvatnog metateorijskog modela procjene vrsnoće životne filozofije. Pozicije kojima ćemo se prikloniti u ovome radu su one paradigmatičkog utemeljenja T. S. Kuhna (1999) i modificiranog metodološkog anarhizma Paula Feyerabenda (2002). Elementi filozofije znanosti nisu nepoznati u psihoterapijskoj teoriji – Freudov pokušaj utemeljenja metapsihologije (Kulenović, 1986) može se, logičkim rječnikom, opisati kao pokušaj stvaranja neinterpretirane³ psihološke teorije. Nadalje, neki specifični problemi filozofije znanosti mogu se prepoznati u radu s korisnikom: problem pododređenja, zaključivanje na najbolje objašnjenje, učinkovitost teorijskog okvira i povratna sprega testiranjem naspram iskustva, antirealizam.

Znanstvenolikost životne filozofije povlači za posljedicu novu tezu, koja je važna za našu analizu odnosa između filozofije i psihologije savjetovanja i psihoterapije – *integralizam*. Integralizam označava objedinjavanje psiholoških vještina, potrebnih za učinkovitu intervenciju kod korisnika, s filozofskim okvirom koji korisnik donosi skupa s vlastitom životnom filozofijom. On se zbiva na razini teza, tehnika, intervencije i meta-okvira. Gledamo li to kroz proces savjetovanja/terapije, možemo identificirati korisnikova uvjerenja i rabiti metode konceptualne i logičke analize kako bi pronašli problematična mjesta, rabiti sokratovski dijalog kako bi korisniku omogućili uvid u spomenuta mjesta, podučiti ga vještinama logičkog zaključivanja, upoznati ga s izborom učinkovitijih i razrađenijih filozofskih okvira iz povijesti filozofije, tj. posuditi iz povijesti filozofije dijelove potrebne za učinkoviti okvir za djelovanje kao savjetovatelj/terapeut. Na koncu, pojava filozofskog savjetovanja može poslužiti kao dobar primjer integralističke teze. Pri tome valja napomenuti tri važna momenta:

- Psihološka je djelatnost u Hrvatskoj definirana *Zakonom o psihološkoj djelatnosti* i drugim zakonskim aktima koji propisuju profesionalni odnos s korisnicima. Hrvatska psihološka komora je tijelo koje provodi i čuva profesionalnu razinu struke.
- Psihoterapeutska praksa podrazumijeva socijalno sankcioniranje – završen studij psihologije (ili neki srodni studij), te četiri godine edukacije iz odbranog terapijskog smjera, konstantno usavršavanje, superviziju i – veliku odgovornost u poslu.
- Filozofsko savjetovanje nije niti hibrid filozofije i psihologije, niti pokušaj da se ponudi razvodnjena verzija psihološkog rada. Filozofsko savjetovanje je pokret koji filozofiji želi vratiti izvornu zadaću – olakšanje ljudskog stanja, pokret koji rabi bogatu intelektualnu baštinu u korist suočavanja sa svakodnevnim životnim problemima i pokret koji nudi kontinuitet u savjetovanju između kolokvijalnog i psihološkog.

U korist integralističke teze govori i velika prisutnost eklekticizma u psihološkoj praksi: 24% kliničkih psihologa, 40% psihologa-savjetovatelja, 53% psihijatara, 34% socijalnih radnika, te 37% savjetnika, pri čemu je to najzastupljenije usmjerenje u svakom zanimanju (Prochaska i Norcross, 1999; prema Sharf, 2000).

Eklekticizam treba shvatiti kao suvremenu tendenciju u psihološkoj intervenciji za posezanjem u druge terapijske pravce kako bi se omogućilo cjelovitije razumijevanje korisnika, i posljedično, kvalitetnija intervencija. Eklekticizam isključivo na razini tehnike (Sharf, 2000) postaje izlika za skrivanje neznanja što terapeut treba raditi uslijed obilnog izbora terapija. Posuđivanje od drugih teorija treba biti obavljeno na konzistentan način.

Upravo je ovaj moment važan za tezu o znanstvenolikosti životne filozofije jer možemo utvrditi sljedeće:

- a) Postoji preko 400 psihoterapija, kojima se ne može poreći učinkovitost.
- b) Eklektički pristup psihoterapiji zahtijeva od terapeuta stvaranje konzistentne mješavine utjecaja. Činjenica da su pojedine paradigme međusobno isključive otežava izbor.
- c) Stvaranje konzistentne integracije moguće je uz posjedovanje šireg teorijskog okvira, koji u psihologiji za sada ne postoji (unificirana psihološka teorija), ali dobar kandidat za takav širi teorijski okvir je filozofija iz dva razloga: i) povijest filozofije je repozitorij raznolikih rješenja osmišljavanja ljudskog stanja; ii) životna filozofija je u središtu svake terapijske intervencije, iz razloga više ili manje implicitnog modela mentalnog zdravlja (filozofskim rječnikom – ideala življenja) i razloga pretpostavljene strukture mentalnog (filozofskim rječnikom – ljudske naravi). Potonji razlog je u Barclayevom (1968) modelu predstavljen kao ontološka dimenzija.

Od 1950-ih do 1980-ih nema značajnog pomaka u stavu o dva suprotstavljena pristupa psihoterapiji: a) manipulativnom, po kojem je terapeut ekspert, koji upravlja i usmjeruje terapijski proces; čovjek se definira kao reaktivno biće, bilo izvana, bilo iznutra, te b) razumijevanju, po kojem je mjesto kontrole na korisniku, a terapeut potiče terapijski proces empatijom; na čovjeka se gleda kao na biće u procesu postajanja. Od 1980-ih dolazi do pomaka prema eklekticizmu.

Pristupi filozofskoj analizi psihoterapijskih pravaca

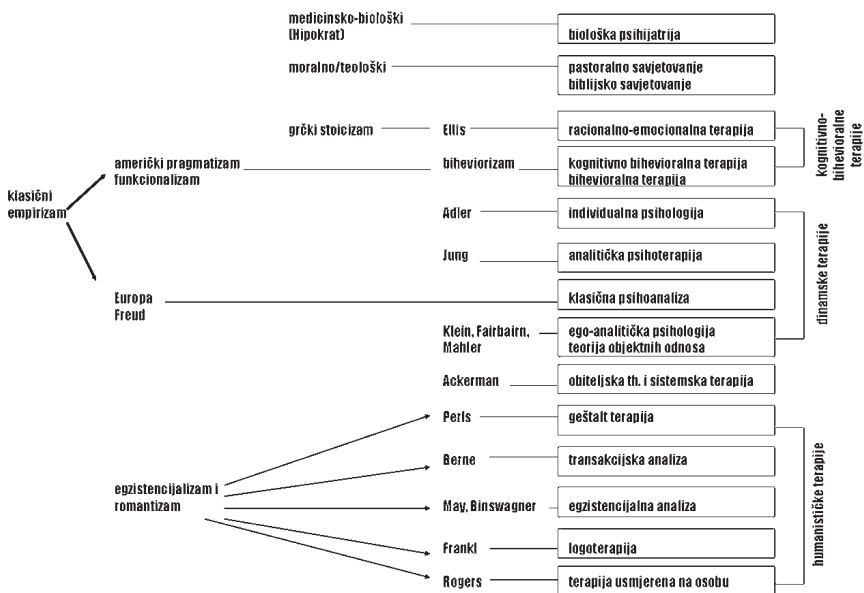
Psihoterapijskih pravaca postoji preko 400 (Jones i Butman, 1991; Capuzzi i Gross, 1999; Sharf, 2000), što nas suočava s pitanjem formuliranja općeg teorijskog okvira koji bi ih obuhvatio. Za sada nam takav univerzalni i jedinstveni okvir nije poznat, pa ćemo predstaviti nekoliko pristupa proučavanju filozofske strane teorija psihološkog savjetovanja i psihoterapija.

Povijesno-konceptualni pristup

Povijesno gledajući, sve znanosti mogu pratiti svoje početke u filozofiji, što je posve očekivano ako smo svjesni povijesne uloge filozofije kao opće intelektualne discipline koja je postavljala pitanja o svijetu ili – suvremenim

rječnikom – konceptualnim inženjeringom (Blackburn, 2002). Iz Kuhnove perspektive (1999), tu fazu možemo identificirati kao protoznanost – postoji više konkurentskih teorija, svaka od njih nudi vlastito viđenje utemeljenja stvarnosti koju izučava, te ne postoji jedinstvo definicije ni metoda ni problema, kao ni jedinstvo u zajednici praktičara. Za tu je fazu karakteristično, sociološkim rječnikom, borba za moć između konkurentskih zajednica praktičara. Znanje, na koje njihove teorije referiraju, potrebno je shvatiti u smislu socijalne konstrukcije, a ne esencijalizma, što je u skladu s postavkama ove radnje.

Teorije psihološkoga savjetovanja i psihoterapije mogu se opisati kroz filozofsku racionalu koja pojašnjava odnose između ciljeva, metoda i kriterija vrednovanja (Barclay, 1968). Povijest psihologije nudi nam mnoštvo podataka o obostranom transferu koncepata i znanja između filozofije i psihologije. Razmotrit ćemo nekoliko aspekata ovoga pristupa. Prvi se tiče transfera koncepata iz filozofije u psihoterapije (Jones, 1986). Grupiranje se vrši oko nekoliko temeljnih filozofskih polazišta: medicinsko-biološkog poimanja čovjeka, moralno-teološkoga, zatim grčkog stoicizma, klasičnog empirizma, te egzistencijalizma i romantizma. Dva se grozda ističu: klasični empirizam i egzistencijalizam, a ime koje povezuje njima pripadajuće autore i terapije, ujedno ključno konceptualno i organizacijsko čvorište: Sigmund Freud. Ističu se tri grozda psihoterapija: kognitivno-bihevioralne, dinamske i humanističke.

Slika 1. Shematski opis transfera ideja iz filozofije u psihoterapijske pravce (Jones, 1986)

Drugi značajni aspekt je povijesni razvoj odnosa prema mentalnim poremećajima. Kroz tu analizu zorno vidimo praktično djelovanje paradigme i filozofskih pretpostavki: možemo svjedočiti pomaku s teorije opsjednutosti, preko pokušaja organskog utemeljenja, do socijalne konstrukcije.

Instance teorija utjecaja, ili opsjednutosti, ili demonologije, možemo pronaći u raznim kulturama: od forenzičkih dokaza trepanacije uspješno provedene prije 7000 godina, do magijske i religijske literature (Porter, 2002). U Starom Zavjetu je opisan Nabukodonosor kažnjen životinjskim ludilom; U Babilonu i Mezopotamiji epileptični napadi pripisivali su se opsjednutošću duhovima,

urokljivim okom ili kršenjem tabua; u brahmanističkoj tradiciji za epileptične napade krivac je demon Grahi («onaj koji opsjeda»); postoji cijela tradicija povezivanja mentalnih poremećaja sa psima (likantropija, »crni pas« kao sinonim za depresiju, psoliki demoni u Indiji); Homer opisuje Ajantov mahniti pokolj stoke kao posljedicu utjecaja Atenine čarolije, i samoubojstvo nakon toga; Euripidova Medeja u napadu ludila ubija vlastitu djecu... U starogrčkoj civilizaciji prvi glas protiv teorije utjecaja u objašnjenju ludila je Hipokratov; nažalost, ostaje praktički jedini za dugo vremena. Platon, primjerice u *Zakonima*, zahtijeva od građana da čuvaju člana rodbine koji je obuzet ludilom od pojavljivanja u gradu ili, u suprotnom, plate globu (1974, str. 417).

Kršćanska tradicija promatrala je mentalne poremećaje kroz prizmu psihomahije, te se pretpostavljalo postojanje »ludila križa«, ekstatičnog stanja u koje su zapadali mistici, asketi i vidioci (prema Porter, 2002). Otegotna okolnost odnosu kršćanstva prema mentalnim poremećajima bio je sukob s poganskim tradicijama. Pučka tradicijska medicina u Europi toga vremena identificirala je teže bolesti kao posljedice utjecaja koji se mogao ukloniti isključivo magijskom praksom. I praksa i praktikanti bili su identificirani kao opasni protivnici kršćanstva, čega je ikonički primjer *Malleus Maleficarum* (*Malj za vještice*). Knjiga je testament psihopatologiji – s jedne strane ilustracija je sadističke prakse koja se institucionalizirala – od početka progona vještica u XIV. st. do sredine XVII. st. u Europi je pogubljeno više od 200.000 vještica, od toga 85% žena i djevojaka (Ben-Yehuda, 1980, prema Hotherosal, 2002; Porter, 2002). S druge strane, knjiga nudi česte opise deluzija, halucinacija, maničnog i melankoličnog ponašanja, katatonije i paranoje. U Hrvatskoj je progon vještica zakonski zabranjen aktom Marije Terezije iz 1758.

Iako na spomen Srednjega vijeka i mentalnih poremećaja kao ikonički događaj na um pada priča iz Salema u 1692., dramatski proslavljena djelom *Raspelo* Arthura Millera, neophodno je istaknuti Kempovu tvrdnju (prema Hotherosal, 2002) o postojanju srednjovjekovne psihologije. Crkva u tom dobu nije branila razvoj znanosti, a tadašnje metode istraživanja nisu bespogovorno prihvaćale antičke nalaze. Dapače, ključna imena rane znanosti, praktički njeni sveci mučenici, Galilei i Bruno, koristili su znanstvene nalaze kao argumente za teološku raspravu. Dakako, činjenica da su završili kako su završili uslijed razmimoilaženja u teološkoj argumentaciji govori mnogo o tadašnjem dobu. Na koncu, i Isaac Newton, paradigma znanstvene racionalnosti, osoba koja je prva uspjela ostvariti, Lakatosovim rječnikom (1970), pitagorejsko-platonovski znanstveni projekt, više je vremena i truda uložio u alkemiju i kabalistiku⁴ nego u znanstvena istraživanja (Oxley, 2008). Navedene primjere možemo uzeti kao još jedan dokaz upozorenju da se čuvamo sklonosti tumačenja naših prethodnika u znanosti prema današnjim mjerilima i vrednovanjem njihova djela na temelju danas poznatih činjenica, tzv. Whigovskoj povijesti (Hotherosal, 2002; Porter, 2002).

Iz filozofske perspektive, zanimljivo je promatrati kako se paralelno razvijaju rasprave o znanstvenoj metodi i pokušaji racionalnog tretmana ludila. Des-

4

John Maynard Keys, poznati ekonomist, kupio je na dražbi 1936. privatne rukopise sir Isaaca Newtona. Nakon godina dešifriranja, ustanovilo se koliko je Newton bio uronjen u biblijsku hermeneutiku i alkemiju, bavljene kojom je tada bilo kažnjivo smrću. Filozofi prirode XVIII. st. tumačili su Newtona kao isključivo mehanicističkog filozofa, što

je slika koja se zadržala do danas, iako se u korespondenciji koju je proučavao Keys, kao i analizom Stephena Snobelena više od 4000 Newtonovih spisa sačuvanih u jeruzalemskom arhivu, pokazalo da je u razdoblju od 1668. do 1683. bio zaokupljen alkemijskim pokusima (prema Oxley, 2008).

cartesova stroga podjela na protežno i umsko promijenila je i odnos prema ludilu – svjesno je bezuvjetno racionalno, pa je tjelesno postalo mjesto ludila, ili barem nezdravog utjecaja na um. Na taj način je i teorijski zatvoren pristup demonološkom utjecaju – liječiti ludilo znači liječiti tijelo. Drugi moment koji je značajan, uzlet je empirizma (Porter, 2002).

Institucionaliziranje mentalno poremećenih osoba možemo pratiti od primjera sv. Marije od Betlehema, zloglasnom Bedlamu. Utemeljen 1247., počinje skrbiti o poremećenima od kraja XIV. stoljeća. Azili su se otvarali u Španjolskoj u XV. stoljeću u Valenciji, Zaragozi, Sevilli, Valladolidu, Toledu i Barceloni, pri čemu su vjerojatno za model uzimali islamske bolnice po Španjolskoj (Porter, 2002). Institucionalizacija ludila, kako ističe Foucault (1980), uklonila je i ono malo moći što su poremećene osobe posjedovale u društvu: dok su prije imali priliku nekažnjeno se izrugivati i moćnijima od sebe, sada su skupljeni na jednom i izoliranom mjestu u kojemu se uvodi potpuna kontrola.

Posljedice francuske revolucije i ideja koje je pronosila, osjetile su se i u psihijatrijskoj praksi. Philippe Pinel najpoznatiji je pionir moralnog tretmana (Hothersal, 2002). Djelovao je u azilima Salpetriere i Bicetre gdje je, u vrijeme Vladavine terora, primjenjivao razgovor i humani odnos prema štitičenicima, kao i postupno sve slobodnije uvjete liječenja. Mentalno poremećeni ponovo su dobili status ljudskih bića, skinuti su im lanci i uvedena je ideja interakcijskog tretmana, koji može barem poboljšati njihovo stanje. Pinel nije bio prvi – William Battie je 1750-ih razlučio dvije vrste poremećaja: »izvorno ludilo«, koje je neizlječivo i »posljedično ludilo«, kojemu je uzrok u događajima. Prvo je činilo tek manji dio liječničke prakse, dok je drugo, uz pravilno primijenjen individualni tretman, nudilo povoljne prognoze. Battieva krilatica bila je »upravljanje čini više od medicine«, a podrazumijevala je blizak odnos između pacijenta i uvježbanog liječnika u kojemu bi se uklanjale specifične deluzije ili delinkventna ponašanja. U Engleskoj su taj pristup primijenili Thomas Arnold, Joseph Mason Cox i Francis Willis (kojemu je 1788. povjerenjeno liječenje kralja Georgea II) (Porter, 2002). S Pinelom počinje suvremena povijest tretmana psihopatologije i prelazi u potpunosti u ruke medicine.

Dvofaktorski model savjetovanja

James R. Barclay (1968) nudi model filozofske analize teorija psihološkog savjetovanja i psihoterapije. On promatra model i »*roditeljske filozofske pozicije*« (Barclay, 1968, str. 6) kroz širi metafizički okvir, radije nego kroz djela pojedinačnih filozofa. Kao filozofski model analize, njegov pristup pruža uvid u odnose između savjetodavnih pristupa.

Autor drži da ovaj primjer zorno prikazuje temeljnu razliku između razumijevanja filozofije kao konceptualnog inženjeringa i znanosti – dok je prvo dovoljna konzistencija, druga zahtijeva i empirijsku provjeru kao svojevrsni evolucijski mehanizam najboljeg dostupnog rješenja. Upravo iz tog razloga, moguće je postojanje međusobno isključivih teorija u filozofiji, dok bi takva situacija u znanosti bila nepogrešivi indikator krize.

Barclay razlikuje četiri pristupa savjetovanju na najopćenitijoj razini:

- a) Objektivno usmjereni pristup – savjetovatelj u radu s korisnikom identificira ciljeve te stavove i ponašanja koja dovode do cilja, odnosno ponašanja koja onemogućuju njegovo ostvarenje. Rad s korisnikom svodi se na usvajanje prvih oblika ponašanja i stavova, te napuštanje drugih.
- b) Subjektivno usmjereni pristup – savjetovatelj u radu s korisnikom pokušava razriješiti svjesno ili nesvjesno usvojene obrasce disfunkcionalnog pona-

šanja, a pri tome je usmjeren na razvojni aspekt i postizanje korisnikova uvida u motive.

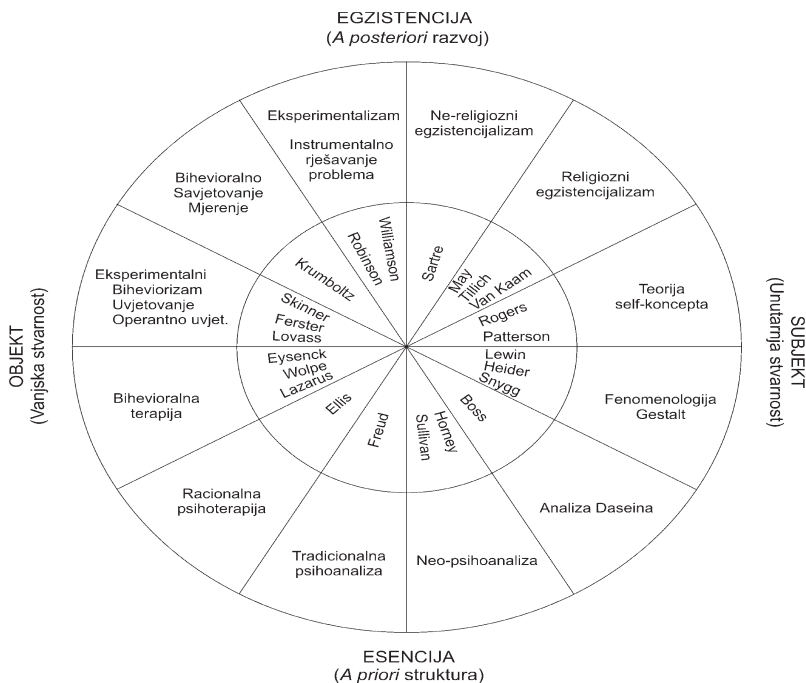
- c) Objektno-manipulativni pristup – korisnikova disfunkcionalna ponašanja nastoji se ukloniti na način da se identificiraju obrasci potkrjepljenja te postigne promjena ponašanja kroz manipulaciju okolinom ili operantno uvjetovanje.
- d) Subjektivno-manipulativni pristup – cilj savjetovateljeva rada je omogućiti korisniku suočiti se s vlastitom realnošću, prepoznati važnost interpersonalne komunikacije kroz prihvaćanje i emocionalni dijalog.

Barclay redom navodi opisane pristupe: realistički pristup rješavanju problema, neo-psihoanalizu, bihevizizam i klijentu-usmjeren pristup. Navodi tri pretpostavke analize:

1. Savjetovanje je proces koji uzrokuje promjenu ponašanja i logički je povezan s epistemološkim i ontološkim postulatima.

»To znači da su ciljevi, metode i kriteriji evaluacije razvijeni i primijenjeni putem raznih teorijskih pristupa savjetovanju koji odražavaju temeljne pretpostavke o hijerarhiji znanja i spoznavanja, te pretpostavki o naravi stvarnosti.« (Barclay, 1969, str. 4)

2. Pozicije o stvarnosti i znanju izravno ili neizravno utječu na određivanje ciljeva, metoda i kriterija procjene u savjetovanju i doprinose razvoju teorije o ljudskoj naravi i sistemu vrijednosti.
3. U savjetovanju se komunikacijom prenosi izvjesno znanje, pa je shema modela načinjena u skladu s epistemologijom, tj. razinama izvjesnosti znanja. Barclay ističe tri središnja faktora u svakoj teoriji znanja:
 - a) Subjekt – onaj koji spoznaje;
 - b) Objekt – ono što se spoznaje;
 - c) Proces – čin kojim subjekt spoznaje.

Slika 2. Barclayev (1968) prikaz raspodjele psihoterapijskih pravaca prema dimenzijama subjekt-objekt i egzistencija-esencija

Barclay grafički prikazuje psihoterapijske pravce razvrstane u četiri kvadranta, koja čine dvije dimenzije: subjekt-objekt i egzistencija-bit (Barclay, 1968, str. 6).

U sklopu ovakvog modela, kvadrantima možemo pridružiti filozofske pozicije, pri čemu je prije riječ o širem metafizičkom okviru nego o specifičnom filozofu. Također ga možemo grafički predstaviti u četiri kvadranta. Jednu os čini dimenzija realizam-idealizam, a drugu subjekt-objekt.

Socijalne mreže i filozofske škole

Kada govorimo o stvaranju ideja, razlikujemo četiri pristupa (Collins, 2000, str. 1–12). Prvi tvrdi kako ideje stvaraju ideje. Među zastupnicima te teorije su Leibniz i Searle. Leibniz brani tezu pozivajući se na nemogućnost redukcionizma ideje – ako bi uspjeli povećati um, ne bi mogli vidjeti ništa slično ideji. Searle iznova čita taj argument, pozivajući se na umjetnu inteligenciju – tvrditi kako računalo misli znači ništa drugo nego projiciranje vlastitih sposobnosti na homunkulus stroja.

Drugi pristup prepoznaje istaknute pojedince kao tvorce ideja. Uz ovo shvaćanje vezuju se scenariji kulta genija, intelektualnog heroja – povijest filozofije povijest je velikih imena koja su napravila revolucionarne pomake. Međutim, povijest filozofije iz sociološke vizure, povijest je grupa. Možemo razlikovati intelektualne i organizacijske vođe, pri čemu u istoj osobi ne moraju biti smještene obje karakteristike. Mreža intelektualaca ne može biti uspješna ukoliko nema obje vrste vođa. Na tom tragu je važnost isticanja i transgeneracijske i intergeneracijske mreže – prva omogućuje akumulaciju znanja i uvođenje u akademske institucije, a druga aktivnu razradu aktualnih koncepata i poticajno rivalstvo. Upravo ideja strukturnog rivalstva odaje sociološki pristup analizi mreža filozofskih škola – teorije konflikta.

Treći pristup tvrdi kako kultura stvara samu sebe. Prema njemu, svatko od nas je određen kulturom u kojoj je odrastao; ona definira naše pojmove, modelira naše mreže značenja, određuje nam uloge, ucrtava legitimne putove rješavanja problema i uspinjanja u institucijama kroz koje djelujemo.

Četvrti pristup poima stvaranje ideja kao fluksa, procesa u kojem sve teče. Posljedica je nepostojanje općeg objašnjenja ili jednog istaknutog teorijskog okvira koji bi poslužio kao univerzalno polazište. Ovaj je pristup svojstven postmodernistima.

Mit o velikom pojedincu u povijesti uzima se da je prvi formulirao škotski filozof Thomas Carlyle tvrdeći kako je »povijest svijeta tek niz biografija velikana« (»Thomas Carlyle«, 2008). Vrhunac pristupa možemo prepoznati u formiranju psihopovijesti, pokušaju povijesnog objašnjenja s polazištem u analizi psihološkog profila ključnih povijesnih osoba.

Već lagana kroskulturalna komparacija svakodnevnih pojmova poput ljubavi ukazuje na drastičnost razlike u definiranju identiteta u individualističkim i kolektivističkim društvima. Dok jedna društva na prvo mjesto stavljaju psihološke potrebe, druga ističu sklad socijalne mreže; dok se prva pozivaju na slobodu pojedinca i proizvode neurotske simptome, druga traže prvenstvo grupe i pružaju veću solidarnost (Triandis et al., 1988; prema Hock, 2004). Međutim, zašto mit velikog pojedinca tako uporno opstaje? Jedno od objašnjenja svakako valja potražiti u socijalnoj psihologiji. Temeljna pogreška atribucije (Baron i Byrne, 1997, str. 57) upozorava nas kako smo u priricanju uzroka po-

našanju skloni tražiti vanjske faktore vlastitog ponašanja i unutarnje faktore tuđeg ponašanja.

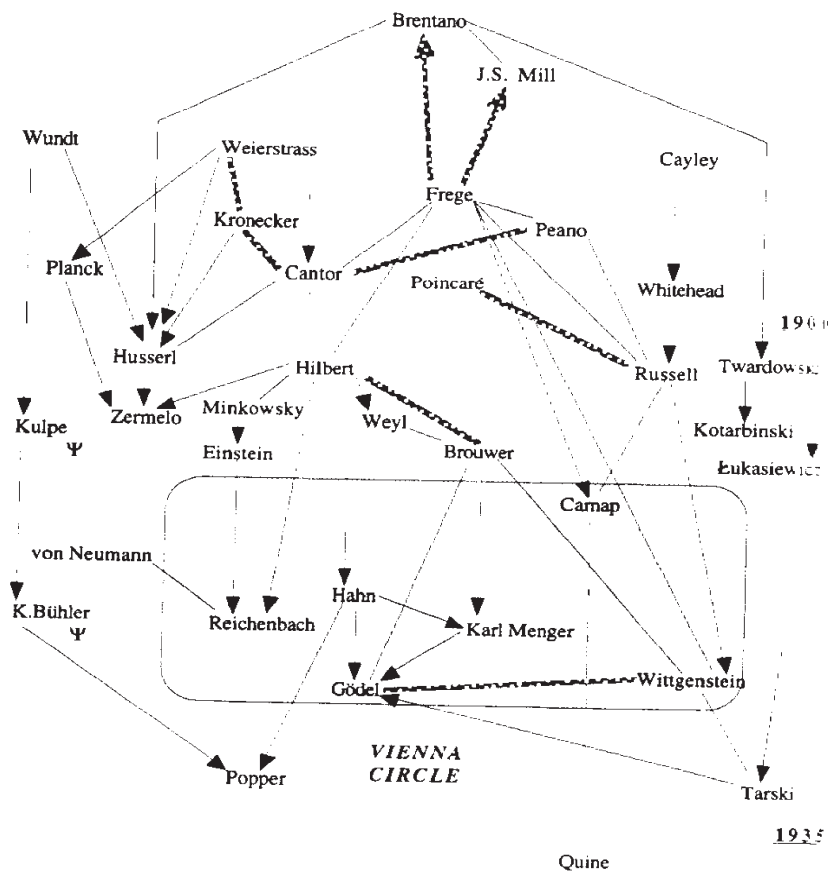
Kreativnosti se obično prilazi kroz psihološku dimenziju, ali možemo postaviti i pitanje koliko je ona društveno uvjetovana? Upravo su se socijalne mreže pokazale ključnom varijablom u objašnjenju zašto su se pojedinci istaknuli kao ključni autori struke – postojanje starijih autora koji su problemima pristupili na produktivni način, postojanje suvremenika koji su omogućili kvalitetnu raspravu i upozorili na ključne vidove koncepata, te postojanje učenika koji su omogućili daljnju razradu problema i diseminaciju djela, nemoguće je zanemariti (Collins, 2000).

Kada vršimo analizu mreže, potrebno je razlikovati tri razine analize (Brandes i Erlebach, 2005, Scott, 2000): onu elemenata, gdje je glavno pitanje »Koliko je izvjestan element važan u mreži?«, a tipični predstavnik takve analize je Googleov PageRank. Na razini analize grupe postavljamo pitanje o različitim skupinama ljudi poput političkih veza ili raznih klika. Tu možemo razlikovati svojstva agenata, koja predstavljaju atribucijske varijable, zatim kontakte, veze ili poveznice između članova grupe, što su relacijske varijable, te značenja, motive i definicije koje čine ideacijske varijable. Posljednja razina analize je razina analize cjelokupne mreže. Primjer je popularna društvena igra *Bacon Oracle*, u kojoj je cilj u što manje koraka povezati zadanog glumca s Kevinom Baconom. Naime, na trećem koraku, on je povezan s gotovo 580.000 glumaca (Reynolds, 2008; prema analizi podataka s Internet Movie Database). U ovoj vrsti analize nisu značajni elementi mreže nego izvjesna svojstva mreže. Slično svojstvo iskazuje i Paretoovo pravilo 80:20 koje je praktično pravilo – primjerice, 80% zarade dolazi od 20% klijenata (Brandes i Erlebach, 2005, str. 5). Dakako, pronalaženje održivog tumačenja statističke značajnosti i ovdje predstavlja osjetljiv zadatak ekspertize.

Collins (2000) je izradio brojne sociograme za filozofske škole, ali zbog dimenzija rada za ilustraciju ćemo rabiti samo onaj o Bečkome krugu, budući se tu eksplicitno spominju pojedini psiholozi. Najzanimljivija imena za naše istraživanje su Wundt, Brentano, Husserl, te Popper, Reichenbach, Wittgenstein i Quine.

Kao što je vidljivo iz sociograma, možemo zaključiti nekoliko momenata od važnosti za ovu raspravu:

- postoji egzaktni pokazatelj transfera znanja iz filozofije u psihologiju, što pokazuje analiza tekstova koju ovdje provodimo;
- lako je identificirati čvorove utjecaja (osobe koje su žarišne točke sociograma), bilo da je riječ o osobama koje su utjecale na dosta autora, ili o autoru koji je bio u kontaktu s dosta značajnih suvremenika. Ovaj nalaz potvrđuje Collinsovu tezu o društvenom karakteru stvaranja velikih filozofskih sistema;
- analiza povijesnih kontakata može poslužiti kao empirijski temelj za detaljniju analizu transfera koncepata bilo između autora, bilo između filozofije i psihologije.

Slika 3. Mreža veza između filozofa za školu Bečkog kruga (Collins, 2000., str. 726)

Filozofija znanosti i psihoterapijski pristupi

Svaki od psihoterapijskih pravaca temelji se na izvjesnoj teoriji psihološkog djelovanja koja podrazumijeva izvjesnu strukturu ličnosti, uzročno objašnjenje ponašanja, kogniciju, motivacije... Kao i svaka druga znanstvena teorija, i one se razvijaju po klasičnom obrascu: opisivanje-objašnjavanje-upravljanje, jednako kao što posjeduju i izvjesne filozofske pretpostavke: o strukturi svijeta, vjeru u znanstvenu metodologiju, teoriju istine, kriterije odabira između konkurentnih teorija, implicitno određenje legitimnih zagonetki i načina dolaska do njihova rješenja, metateorijski okvir funkcioniranja psihoterapijskog pristupa unutar šireg okvira psihologije...

Pojedini psihoterapijski pravci, poput psihoanalize ili egzistencijalističke psihoterapije, proučavani su detaljnije od ostalih s pozicije odnosa prema filozofiji, bilo da je riječ o preuzimanju filozofskih koncepata, bilo da je riječ o filozofskoj analizi psihoterapijskih pristupa.

Psihoterapijske pravce možemo razvrstati prema više kriterija: paradigmat-skom usmjerenju, području djelovanja ili složenosti ciljeva. Prema paradigmat-skom usmjerenju, pravci se mogu grupirati u dinamske, kognitivno-bihevioralne, humanističke, dok izvan te podjele ostaju psihoterapije poput pastoralnog i biblijskog savjetovanja, obiteljske i sistemske terapije, azijskih terapija i biološke psihijatrije, koju možemo držati zasebnom paradigmatom (Jones i Butman, 1991). Prema području djelovanja, terapije dijelimo na usmjerene na procese ili usmjerene na preoblikovanje ponašanja. Prema kriteriju složenosti

ciljeva terapijske strategije, psihoterapijske pravce možemo razvrstati u tri glavne grupe (Capuzzi i Gross, 1999, str. 73): suportivnu terapiju, reedukativnu terapiju i rekonstruktivnu terapiju. U suportivnoj terapiji cilj je omogućiti korisniku postizanje emocionalne ravnoteže što je prije moguće; reedukativna terapija bavi se preoblikovanjem korisnikovih stavova i ponašanja u smjeru usvajanja boljih adaptacijskih strategija, dok je u rekonstruktivnoj terapiji cilj osvijestiti korisniku ključne nesvjesne konflikte, njihove posljedice i ograničenja koja izazivaju u svakodnevnom funkcioniranju. U suportivnim terapijama rabe se postupci ohrabivanja, sugestija, opuštanje i uvjeravanje, dok će reedukativna strategija biti usmjerena na preuvjetovanje (*reconditioning*).

Analiza psihoterapijskih pravaca iz perspektive filozofije znanosti može uzeti nekoliko vidova teorije poput problema valjanosti, pitanja klasifikacije, kriterija odabira između konkurentnih teorijâ, identifikacije paradigme i njenih implikacija, problema pododređenja, ili naravi psihološkog određenja. Uslijed prostornog ograničenja, ovo izlaganje ćemo ograničiti na prva dva pitanja iz razloga što su to ujedno i najčešće postavljena filozofska pitanja od strane psihologa.

Činjenica je da postoji nekoliko paradigmi psihološke intervencije: biološka, psihodinamska, kognitivna, bihevioralna i humanističko-egzistencijalna (Davison i Neale, 2003, str. 32). Kuhnova (1999, str. 20) je temeljna teza da se iste karakteristike znanstvenih revolucija poput onih u fizici i kemiji »mogu isto tako pronaći i tijekom proučavanja mnogih drugih epizoda koje nisu bile tako očito revolucionarne«. Odabir izvjesne paradigme u području psihopatologije i terapije odnosi se istodobno na razumijevanje etiologije i vrstu terapijske intervencije. Dapače, problem nesumjerljivosti (*incommensurability*) – neusporedivosti značenja jednog pojma u dvije različite paradigme, tj. konstruiranja stvarnosti od strane paradigme – može postati toliko očit da terapeut može ne vidjeti korisnikovu teškoću, ili vidjeti nepostojeću. Pokus koji su izveli Langer i Abelson (1974, prema Davison i Neale, 2003, str. 26–27) pokazuje kako je moguće stvoriti situaciju procjene korisnikova stanja koja je značajno nepovoljnija po jedno teorijsko usmjerenje – u ovom slučaju psihoanalitičko. Budući da psihoanaliza identificira unutrašnje, potisnute konflikte za uzročnike uznemirenosti i poremećaja, psihoanalitičar će biti skloniji u nejasnoj situaciji usmjeriti se na taj aspekt nego na ponašanje, kao što bi to učinio bihevioristički terapeut. Autori su iskoristili video snimku intervjua za posao između dvojice muškaraca; intervju je bio dovoljno općenit da se mogao predstaviti i kao terapijski intervju. Video zapis je prikazan grupi biheviorističkih i psihoanalitičkih terapeuta. Polovici članova iz svake grupe unaprijed je rečeno da je osoba na snimci korisnik, a drugoj polovici iz svake grupe da se natječe za posao. Usporedile su se procjene ispitanikova stupnja prilagođenosti za svaku od četiri situacije. Psihoanalitički kliničari su obratili više pozornosti na opis situacije intervjua nego bihevioristi. Budući da traže unutrašnje procese, koji su ovisni o interpretaciji, rezultati im značajno variraju u dvjema eksperimentalnim situacijama. Bihevioristi su u oba slučaja bili usmjereni na ponašanje, pa opis situacije intervjua nije bio toliko relevantan za donošenje njihove procjene, što za posljedicu ima nepostojanje razlike između dviju situacija. Dakako, bilo je moguće napraviti ustroj situacije takvim da se bihevioristički terapeuti postave u nepovoljniji položaj.

Problem valjanosti

Jedna od teza ovoga rada je izjednačavanje filozofske analize s psihometrijskim problemom valjanosti. Tradicionalna zadaća filozofa je artikuliranje biti

predmeta rasprave i iz ove esencijalističke tradicije izrodilo se dosta rasprava sa znanstvenicima, posebice psiholozima. U prvim danima psihologije upravo prigovori o inherentnoj slabosti empirijskog pristupa, koji se bavi isključivo pojavnim i propušta bitno, zazivanje spoznajno-etičkog paralelizma (Reichenbach, 1964), prigovori nedefiniranosti pojma *psiha* i time, posljedično, nemogućnosti utemeljenja znanstvenog statusa psihologije, zagovaranje nepremostivog jaza između prirodnih i društvenih znanosti... bili su uglavnom varijacije na temu problema valjanosti psiholoških konstrukata, ali argumentirane s pozicije filozofske psihologije.

Valjanost je značajka testa: *što* mjeri i kako dobro mjeri za što je *namijenjen*. Uz pouzdanost, objektivnost, osjetljivost i normiranost, jedna je od temeljnih svojstava testa, ili bilo kojeg drugog mjernog instrumenta u psihologiji. Valjanost nam govori što možemo zaključiti iz određenog testa. Nije ju moguće izraziti općim pojmom i reći da test ima »visoku« ili »nisku« valjanost, već se mora ustanoviti pozivanjem na specifičnu uporabu testa (Vadum i Rankin, 1998, str. 16).

Problem valjanosti usko je povezan s pitanjem konstrukta. Uslijed pragmatičkog pogleda na istinu na razini (psihološke) teorije i posrednu dostupnost psiholoških fenomena, psihološki pojmovi su konstrukti, čiju valjanost treba provjeriti. Konstrukt razumijemo kao pojmovnu oznaku za sistematizirani skup fenomena. Konstruktna valjanost je mjera u kojoj varijabla mjeri teorijski konstrukt – ukoliko mjeri nešto drugo osim toga, zaključci istraživanja mogu biti pogrešni. Primjerice, Mesmer je rabio konstrukt »magnetski tretman«, koji danas razumijemo kao »sugestiju«. Teškoća razumijevanja konstrukta koju je uveo proizašla je iz klasičnog problema valjanosti konstrukta – je li konstrukt složen od više atributa. U tom slučaju, moramo izvesti dodatna ispitivanja želimo li znati kojem se od tih atributa mogu pripisati rezultati istraživanja. Dodatni problem s konstruktom je što on može biti nepostojeći – objedinili smo izvjestan skup iskustava u konstrukciju koja ima upitnu utemeljenost (Vadum i Rankin, 1998, str. 74–75).

Možemo opisati šest vidova evidencije konstruktne valjanosti koji predstavljaju korisno uporište u procesu validacije testa (Morey, 2003):

1. Sadržajni aspekt. Sadržaj je relevantan ukoliko je unutar okvira ispitivanog konstrukta, a reprezentativan ukoliko obuhvaća procese i iskustva ispitnika na ekološki valjani način.
2. Supstantivni aspekt. Ovi se sadržaji izvode iz teorije koja obuhvaća procese koje ispituje test, do kojih se najčešće dolazi introspekcijom ispitnika.
3. Strukturalni aspekt. Podaci se dobivaju statističkim ispitivanjem međudonosa elemenata testa (najčešće subskala).
4. Aspekt poopćavanja. Stupanj u kojem je moguće poopćiti rezultate testa na različite skupine i kontekste.
5. Vanjski aspekti. Odnos između rezultata u testu i drugih mjera i ponašanja koji odražavaju implicitne odnose u teoriji.
6. Aspekti posljedica. Dokazi o procjeni planiranih i neplaniranih posljedica tumačenja rezultata testa.

U slučaju našeg istraživanja psihoterapijskih pravaca, možemo postaviti pitanje koliko je valjan konstrukt »mentalnog poremećaja«? Jedan pravac, antipsihijatrija, tvrdi kako je »mentalna bolest« izmišljeni konstrukt, čija primjena za posljedicu ima institucionalizirano nasilje nad osobama koje su u njima zatvorene. Time se ne niječe postojanje psihopatologije, ali se dovodi u pitanje valjanost njegovog definiranja, kao i odnosi moći – antipsihijatrijski pokret

nije pokret protiv psihijatrije kao takve, nego protiv psihijatrijskih ustanova kao totalnih ustanova (vidi Goffman, 1961).

»Štoviše, iako ovaj priručnik donosi klasifikaciju duševnih poremećaja, mora se priznati da ni jedna definicija ne određuje primjereno granice za koncept 'duševnog poremećaja'. Konceptu duševnog poremećaja, kao i mnogim drugim konceptima u medicini i znanosti, nedostaje konzistentna operativna definicija koja bi pokrila sve situacije. Sva stanja u medicini definirana su različitim razinama apstrakcije – primjerice, na razini patoloških promjena neke strukture (npr. ulcerozni kolitis), pojave simptoma (npr. migrena), odstupanja od fiziološke norme (npr. hipertenzija) ili etiologije (npr. pneumokokna pneumonija). Duševni poremećaji također su definirani pomoću razolikih koncepata (npr. distresa, slabe kontrole, nedostataka, nesposobnosti, nefleksibilnosti, iracionalnosti, sindroma, etiologije ili statističke devijacije). Svaki je koristan pokazatelj duševnog poremećaja, ali nijedan ne odgovara cjelovitom konceptu, a razne situacije zahtijevaju razne definicije.« (Američka psihijatrijska udruga [APA], 1996, str. xxv)

Kao što možemo vidjeti u odlomku preuzetom iz DSM–IV klasifikacijskog priručnika, autori su po pitanju definicije poremećaja svjesni problema njegova određenja i uporabe inih koncepata u definiciji.

Problem klasifikacije

Problem klasificiranja znanja, odnosno pitanje diobe pojmova, dio je klasične logike. Klasifikaciju razumijemo kao niz razdioba kojima uređujemo cjelokupna područja ljudskog znanja u složene sustave (Lasić-Lazić, 1996; Jakić, 2003). U okviru analize psihoterapijskih pravaca, problem klasifikacije odnosi se na pitanje razvrstavanja mentalnih poremećaja i, kao što ćemo vidjeti, problem je to koji se tiče i minimalne ontologije, ali i tipično socioloških varijabli poput konstrukcije znanja i odnosa moći.

Klasificiranje se shvaća višestruko: ono se odnosi na izvjestan mentalni proces, na logičku operaciju, lingvistički utemeljenu praksu, izvjestan prikaz znanja kao i način posezanja za određenim znanjem (Lasić-Lazić, 1996). Izvjesna implicitna teorija o svijetu i sustav klasifikacije prethode opažanju, na što je upozorio još Charles Darwin. Sustavi klasifikacije cjelokupnog znanja su bili oznaka velikih filozofskih sistema: Aristotelova podjela znanosti na teorijske, koje čine fizika, matematika i teologija, zatim praktičke, koje čine etika, ekonomija i politika, te poetičku, tj. pjesništvo, je najstarija očuvana (Code, 1999). Francis Bacon u svojem viđenju podjele umskih sposobnosti na pamćenje, fantaziju i razum, dijeli i intelektualne djelatnosti redom na povijest, poeziju i filozofiju (Péres-Ramos, 1993). Hegelov enciklopedijski sistem uzima se za vrhunac spekulativnog mišljenja, u kojem, primjenjujući načelo trodiobe, razlikujemo logiku (koja se dalje dijeli na nauku o bitku, nauku o biti i nauku o pojmu), filozofiju prirode (koja se dalje dijeli na mehaniku, fiziku i organiku), te filozofiju duha (koju čine subjektivni duh, objektivni duh i apsolutni duh) (de Vries, 1993). Auguste Comte u pozitivističkoj filozofiji, slijedeći zakon trostupanjskog razvoja društva, sveukupno znanje dijeli na spekulativno i praktično, pri čemu se spekulativno dalje dijeli na apstraktno i konkretno. Comte također nudi i detaljnu hijerarhiju znanosti, počevši s matematikom, a završavajući sa socijalnom fizikom i moralom (Brown, 1994). Charles Sanders Peirce znanosti dijeli na matematiku, filozofiju i fizikalne znanosti (Misak, 1994). Kao što možemo vidjeti, podjela usko ovisi o teorijskom usmjerenju autora.

S logičke strane, diobu pojma određujemo kao postupak kojim utvrđujemo opseg izvjesnog pojma. Opseg pojma određujemo kao skup nižih pojmova koje obuhvaća jedan viši pojam, te je obrnuto proporcionalna sadržaju pojma,

tj. skupu njegovih bitnih oznaka (Jakić, 2003). Diobu čine razdiobni temelj, diobena cjelina i članovi diobe. Diobeni temelj čini diobu smislenom te predstavlja mjerilo ili načelo na temelju kojeg vršimo diobu. Diobena cjelina je pojam čiji se opseg utvrđuje diobom, a članovi diobe su pojmovi koje dobivamo procesom. Četiri su kriterija diobe: a) primjerenost – dioba ne smije biti ni preširoka ni preuska; b) članovi diobe ne smiju se preklapati; c) razdioba mora biti logički dosljedna; d) razdioba mora biti stupnjevita. Rječnikom teorije skupova, presjek značenja dvaju pojmova iste diobene razine mora biti prazan skup, a unija svih značenja izvjesne diobene razine mora davati značenje pojma više diobene razine.

Iz perspektive informacijske znanosti, možemo razlikovati četiri vrste klasifikacija (Svenonius, 2005):

1. klasifikacije koje služe za predstavljanje znanja, a možemo ih podijeliti na filozofske i pedagoško-didaktičke klasifikacije;
2. klasifikacije za primjenu znanja, koje možemo podijeliti na enciklopedijske klasifikacije te klasifikacije riječi i lingvističke fondove znanja;
3. klasifikacije za posredovanje znanja, koje možemo podijeliti na bibliotečno-bibliografske klasifikacije i dokumentacijske klasifikacije;
4. klasifikacije za organizaciju znanja, koje možemo razdijeliti na znanstveno, privredno, administrativno usmjerene klasifikacije, te klasifikacije orijentirane na informacijske sustave.

Klasifikacija mentalnih poremećaja koja je u službenoj uporabi u Republici Hrvatskoj je *Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema*, 10. revizija (*International Classification of Diseases and Related Health Problems, tenth revision, ICD–10*), koju je objavila Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organisation [WHO], 1992). Njoj je srodna klasifikacija koju je napravila Američka psihijatrijska udruga (*American Psychiatric Association [APA]*), u četvrtom, revidiranom izdanju – *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, DSM–IVTM)*. U pitanju je nomenklatura koja se više od i jedne druge temelji na empirijskim nalazima (APA, 1996).

Iako je DSM–IV klasifikacija najviše empirijski utemeljena, te je proveden trostupanjski proces revizije: »1) opsežan i sustavan pregled objavljenih radova, 2) ponovna analiza već prikupljenih skupova podataka, 3) opsežna terenska istraživanja usmjerena na određeni problem« (APA, 1996, str. xxii), autori upozoravaju na izvjesne teškoće koje proizlaze iz samog procesa klasificiranja. Problem potpune diobe izložen je u sljedećoj izjavi:

»Nijedna klasifikacija duševnih poremećaja ne može imati dovoljan broj specifičnih kategorija da obuhvati sve moguće kliničke slike. Kategorija ‘neodređeno’ postoji kako bi pokrila ne toliko rijetke slike koje su na granici specifičnih kategorija.« (APA, 1996, str. xxiv)

Uporaba klasifikacijske oznake ‘neodređeno’, također predstavlja teškoću u postupku diobe, ostavljajući dio opsega pojma neutvrđenim. Ovdje valja upozoriti na različitost zahtjeva koje postavljaju, s jedne strane, logika kao normativna znanost i, s druge, praktična ograničenja s kojima je suočen svaki empirijski istraživač. Dok je svijet matematičke logike svijet iscrpno i jednoznačno definiranih objekata, definicije objekata znanosti socijalno su konstruirane. Značenje pojma ovisi o vladajućoj paradigmi ili, kao u slučaju društveno-humanističkih znanosti, višestrukosti paradigmi, čija promjena podrazumijeva i problem nesumjerljivosti (*incommensurability*), odnosno ne-

usporedivosti značenja pojma s jednakim označiteljem unutar različitih paradigmi (Kuhn, 1999; Barker, Chen i Andersen, 2003; Grandy, 2003). Ovaj je problem prvi eksplicitno definirao i pokušao riješiti Kant, podijelivši iskaze na analitičke i sintetičke. Sintetički iskazi posjeduju veću informacijsku vrijednost od analitičkih, ali općenito su aposteriorni, pa je lanac zaključivanja u tom slučaju jak koliko najslabija empirijska činjenica. Pokušaj utemeljenja sintetičkog znanja *a priori*, koje bi zadovoljavalo dva ključna uvjeta idealne znanosti: uvećavanje količine informacija o svijetu i nužnost u zaključivanju po uzoru na matematiku, bio je neuspješan. Dapače, autorov je dojam kako se upravo do Alexandra Koyréa i Thomasa S. Kuhna u filozofiji znanosti razmatrala jedino opcija utemeljenja znanosti po uzoru na matematiku. Rječnikom Imre Lakatosa (1999, str. 108), pitagorejsko-platonistički znanstveni program matematizacije svekolikog iskustva najdugoročniji je epistemološki projekt.

U slučaju kliničke klasifikacije, neophodno je razlikovati dva pristupa. Prvi je kategorijski, koji podrazumijeva diobe i kategorije u koje je moguće svrstati dijagnoze. Drugi je dimenzijska klasifikacija i tiče se kvantifikacije atributa. Ovaj je pristup učinkovit kod pojava koje su distribuirane kontinuirano i nemaju jasnih granica; njime se povećava pouzdanost i daje više kliničkih informacija jer pruža informacije koje mogu biti ispod praga u kategorijskom sustavu. Dimenzijska klasifikacija nije udomaćena jer su broječni zapisi poremećaja rjeđi od kategorijskih imena te nema dogovora oko optimalnih dimenzija koje bi se rabile (APA, 1996, str. xvi). Matematičkim rječnikom, u kategorijskom pristupu imamo diskretne vrijednosti, u dimenzijskom intervalne.

S gledišta informacijske znanosti, klasifikacija je pod utjecajem četiriju dimenzija: logičko-filozofske, lingvističke, društvene i informacijsko-tehnološke (Svenonius, 2005). Lingvistički krug utjecaja tiče se problema lingvističke analize jezika u kojem je klasifikacija izvršena (pitanje semantike i pragmatike), teorije značenja, te specifične sintakse koja se rabi u klasificiranju. Društveno određene determinante su: paradigma, koja predstavlja legitimni okvir određivanja problema kojim će se baviti izvjesna zajednica praktičara, kao i metoda organizacije znanja i rješavanja zagonetki (Kuhn, 1999); socijalna epistemologija, koja se bavi pitanjem socijalne konstrukcije znanja, te ideologija, kao najopćenitiji okvir organizacije znanja i spoznaje. Informacijsko-tehnološki krug utjecaja opisuje uporaba algoritamskog procesiranja tekstova, uporaba računala i umjetne inteligencije, kao npr. u slučajevima facetne bibliotečne klasifikacije (Svenonius, 2005; Dahlberg, 2001). Logičko-filozofski krug utjecaja u suvremenim teorijama klasifikacije pronalazimo u pitanjima logike (poput klasične definicije diobe), filozofije jezika, teorije sustava, a ponajviše u Wittgensteinovoj teoriji obiteljskih sličnosti (Canfield, 1997), dok se ontološki temelji na Popperovoj teoriji o tri svijeta (Popper, 1979).

Filozofsko savjetovanje

Riječ je o pokretu koji počinje u Njemačkoj u 1980-ima. Neki autori (Raabe, 2001) vide početke pokreta već u 1950-ima i 1960-ima u terapijskim pravcima poput klijentu⁵ usmjerene terapije (Rogers, 1985), racionalno-emocionalnoj terapiji (Ellis, 2002), transakcijskoj analizi (Berne, 1987, 1989), egzistencijskoj analizi (May, 1980; Frankl, 1997). Nesporo je da je svaki od navedenih terapijskih pristupa neskriveno rabio filozofske elemente u radu,

5

Eng. *client centered therapy*; iz razloga doslovnog prijevoda ne stoji ustaljeni pojam 'korisnik'.

ali eksplicitna izrijeka o uporabi filozofije u savjetodavne svrhe (u smislu kao kod psihološkog savjetovanja) slijedi tek 1978. godine kada je Peter Koestenbaum (1978) u djelu *Nova slika osobe: Teorija i praksa kliničke filozofije* zagovarao integraciju filozofije i psihoterapije.

Koestenbaum navodi kako kliničku filozofiju »valja ustanoviti kao *bona fide* disciplinu, i s teorijskim i s praktičnim usmjerenjem« (Koestenbaum, 1978, str. xiii; prema Raabe, 2001). Takva disciplina zahtijeva čvrsto utemeljenje u filozofiji, posebice »fenomenološkom modelu bivanja i egzistencijalne teorije ličnosti, kao i psihologiji, psihijatriji, posebice kliničkoj praksi i iskustvu u psihoterapiji« (Koestenbaum, 1978, »Predgovor«; prema Raabe, 2001). Razlog pokretanju kliničke filozofije vidi u činjenici da dosta korisnika psiholoških usluga pati od »filozofskog stanja, prije nego psihološke bolesti« (Koestenbaum, 1978, str. 9; prema Raabe, 2001).

Gerd B. Achenbach je 1981. prvi predstavio suvremeni oblik filozofskog savjetovanja kada je otvorio svoju praksu u Bergisch Gladbachu, blizu Kölna. Iako je filozofsku praksu prvi otvorio John van Veen u Nizozemskoj 1967. godine, a šest godina poslije osnovao je Filozofski centar za educiranje sebe i roditeljstva (Philosophy Center for the Education of Self and Parenthood), Achenbach je utemeljitelj filozofskog savjetovanja kao *pokreta* (prema Lahav 1995, »Uvod«).

Achenbach je 1982. godine utemeljio Njemačko društvo za filozofsku praksu (Gesellschaft für Philosophische Praxis), da bi pet godina kasnije pokrenuo i časopis *Agora*. U Nizozemskoj je 1984. godine na Sveučilištu u Amsterdamu pokrenuta radna skupina za primijenjenu filozofiju. Tri godine kasnije Ad Hoogendijk otvara prvu filozofsku praksu u Nizozemskoj, a iste godine skupina pokreće časopis *Filosofische Praktijk*. Nizozemsko društvo za filozofsku praksu osniva se 1989. godine.

Danas postoji nekoliko desetaka nacionalnih društva filozofskih praktičara ili savjetovatelja, poput APPA (Organizacija američkih filozofskih praktičara) i ASPCP (Američko društvo za filozofiju, savjetovanje i psihoterapiju) u SAD, nacionalnih društava u Kanadi, Izraelu, Nizozemskoj, Norveškoj, Slovačkoj, te AASPP (Anglo-američko društvo za filozofsku praksu) i Međunarodnog društva za filozofsku praksu (prema Marinoff, 2000).

Većina autora (Lahav, 1995; Marinoff, 2002; Arbuckle, 1970) u pokušaju definiranja filozofskog savjetovanja polazi od nabiranja što ono nije, čineći logički nepoželjan postupak davanja negativne definicije. Filozofsko savjetovanje tako nije niti psihološko savjetovanje niti njegov derivat, nije hibrid filozofija-psihologija niti je primijenjena filozofija. Također, nije niti akademska filozofija jer u dijalogu između filozofa i korisnika nije isključena interpersonalna dimenzija. Dapače, bilo bi izrazito kontraproduktivno rabiti akademski pristup s korisnicima koji niti znaju niti su motivirani rabiti filozofski žargon na rješavanje privatnih životnih problema (Raabe, 2001).

Raabe (2001, str. 8–9) identificira tri značajke filozofskog savjetovanja:

1. Filozof je načelno obvezan poticati korisnika na razvijanje perspektive i progresivnog razjašnjavanja vrijednosti u njegovoj životnoj filozofiji i konceptualnim usmjerenjima. Pomaže korisniku da sâm razumije vlastiti problem, i ne nudi gotova rješenja. (v. van der Vlist, 1996).
2. Filozof vrši temeljnu hermeneutičku analizu korisnikova teksta prije nego korisnik pokuša samostalnu kritiku istoga materijala.
3. Filozof vrši logičku analizu korisnikova pogleda na svijet i traži inkonzistencije ili kontradikcije koje bi mogle biti uzročnikom njegove uznemirenosti.

Ran Lahav (1996) nalazi da postoje tri moguća pristupa definiciji:

1. Usmjerenost filozofskog savjetovanja na svjesne stavove i misli korisnika. Ovakvo određenje, načelno postavljeno u suprotnosti s psihološkim proučavanjem nesvjesnog, preusko je iz razloga što čovjeka ne čine samo racionalne misli. Time je i filozofsko savjetovanje nezanimljivo u praktičnom smislu.
2. Pristup da se racionalnim putem istraži korisnikova mreža stavova skupa s mentalnim procesima, u praksi se ne može razlikovati od kognitivnog pristupa u psihoterapiji. Ispunjenje ove ambicije traži puno psihološkog znanja i ne može mu se pristupiti s čisto filozofske pozicije.
3. Pristup uporabe filozofskih metoda i znanja u postizanju mudrosti, tj. »... filozofsko razumijevanje kao cilj po sebi, a ne samo sredstvo nadilaženja izvjesnih osobnih problema« (Lahav, 1996). Tek je ovaj pristup značajnije zastupljen u filozofskom savjetovanju.

Vrijedilo bi uputiti nekoliko komentara ovoj podjeli. Prvi pristup koji navodi Lahav, iako jest ograničavajući za upotrebljivost filozofije kao savjetovanja, u tradiciji filozofije bio je dominantan. Shvatimo li filozofiju kao kritičko propitivanje pojmova, onda smo upućeni na svjesni sadržaj, makar on bio dan implicitno. Dobar dio rasprava u filozofiji ticao se upravo denotativne dimenzije riječi (u smislu razlikovanja denotativno-konotativno kako to rabi Charles Osgood), a ideja o stvaranju univerzalnog, fiksnog rječnika potječe još iz predsokratovskog vremena. Ako govorimo o filozofiji jezika, onda je jedno od najstarijih sistematski obrađenih pitanja bilo upravo ono o značenju, tj. sukob između konvencionalista (anomalista) i naturalista (analogista), obradio Platon u *Kratilu* (1976; Ivić, 1975, str. 14–16). U naturaliste spadaju Platonovi prethodnici, kao Heraklit, a u konvencionaliste Demokrit. Korespondencijska teorija istine, koja je najdulje dominirala epistemologijom, također je polazila od pretpostavke o fiksnom rječniku, pa od Aristotelove logike možemo pratiti pokušaje da se kombinacijom dedukcije i najopćenitijih pojmova zaključuje na objašnjenje pojedinačnih pojava. Empiristički program tumačenja prirode morali smo čekati do 1620. i Baconova *Novum Organuma*. Krivica, ako se može rabiti taj termin, za loš tretman empirizma leži ne na Aristotelu nego na – Platonu! Upravo njegova tvrdnja da astrolozi (u smislu današnjih astronoma) ne bi trebali gledati u nebo da otkriju njegove tajne, nego se okrenuti duši i tamo pronaći vječnu istinu (1957, str. 247–248), praktički je zapečatila na dugo vremena empirijsko razmišljanje u filozofiji. Stoga nas ne treba iznenaditi Whiteheadova tvrdnja o povijesti zapadne filozofije kao o nizu bilježaka o Platonu. Činjenica da je iza Platona ostala i tradicija spoznajno-etičkog paralelizma (Reichenbach, 1964, str. 75–77) dodatno otežava mogućnost primjene filozofije u savjetodavne svrhe jer se moralizatorski odnosi prema pogreškama u spoznaji i traži jednu, izvjesnu i nesumnjivu etičku teoriju, što bi korisnik vrlo lako mogao protumačiti kao paternaliziranje. O posljedicama takvog savjetodavnog postupka ne treba ni raspravljati.

Pristup filozofskog savjetovanja, da se racionalnim putem istraži korisnikova mreža stavova i procesa, doista je uvelike nalik kognitivnom pristupu u psihoterapiji. Upravo iz razloga navedenih u prethodnom odlomku, za očekivati je kako će filozofski pristup biti kognitivistički, ali ne i isključivo takav (v. Rogers, 1985; Janković, 1997). Komentar o »pristupu s čisto filozofske pozicije« promatran kroz prizmu pragmatističke teze ovog rada, držimo pretjeranim. Ukoliko se želi ustanoviti savjetovanje koje je čisto filozofsko i kao takvome mu psihologija nema što reći, onda je zahtjev opravdan, ali je cilj

upitan (nazovimo tu tezu »filozofski purizam«). Ako nam je cilj dobrobit korisnika, tada preklapanje predstavlja samo tehnički detalj.

Pristupu »postizanja mudrosti« također se može uputiti prethodna kritika purizma, s jednom nadopunom – posljednjih godina je dosta istraživanja u psihologiji koja su se usmjerila na pojmove koji su do sada bili rezervirani za filozofsku raspravu, poput pravednosti, mudrosti ili ljudske naravi (Wrightsmann, 1992).

Valja napomenuti kako kod pojedinih autora iz područja filozofskog savjetovanja (Marinoff, 2000, 2002; Lahav, 1995; Arbuckle, 1970) postoji izvjesna pristranost u kriticismu psihologije, koja se fokusira na netočnoj percepciji psihološkog savjetovanja i psihoterapije isključivo kao *rudarenja* po nesvjesnom. S obzirom na brojnost i raznolikost psihoterapijskih pravaca, jedina izlika ovom argumentu može biti fokusiranje na filozofskim problemima koje je pokrenula klasična psihoanaliza. Mišljenje je autora kako je ovdje riječ o prevelikoj vremenskoj distanci da se ne bi uzeli u obzir suvremeni pristupi u psihoterapiji.

Barbara Norman (1995) za središnji cilj filozofskog savjetovanja prepoznaje razvoj vještina odnosa i tumačenja i to naziva »ekološkim filozofskim savjetovanjem«. U sesiji filozofskog savjetovanja uočava dinamiku koja sadrži izvjestan način mišljenja koji

»... nudi priznavanje važnosti, prvo, neprekidnog tumačenja i reinterpretacije kulturalnih i osobnih vjerovanja, vrijednosti i stavova kroz koje se uspostavljamo odnos prema svijetu; drugo, kao tumačenje odnosa, koji su više brižni nego sukobljavajući; i treće, međuovisnosti između sudionika, posebice, savjetovatelja i savjetovanika (ili savjetovaničice).« (Norman, 1995, str. 50)

Prema tome, tri su temeljna elementa filozofskog savjetovanja: 1.) tumačenje sebe i vlastita svijeta, 2.) zauzimanje brižnih odnosa i 3.) međuovisni odnosi prema drugima.

Iako je odnos savjetovatelj-korisnik zamišljen kao odnos jednakih, izvjestan proces učenja je neizbježan. Od filozofskog se savjetovatelja očekuje da ne dopusti pretvaranje savjetovanja u podučavanje filozofije. Vaughana Feary (1996) sumira iskustva u radu sa zatvorskom populacijom gdje se od nje očekivalo ne samo da proširi svjetonazor korisnika, nego da im omogući i izvjesni stupanj rehabilitacije. Rehabilitacija je podrazumijevala stjecanje vještina neophodnih za moralnu odgovornost, uključujući vještine za donošenje racionalnih moralnih izbora. Gotovo identičan pristup nalazimo u modelu savjetovanja u životnim vještinama (Nelson-Jones, 2007, str. 44) i pet faza takvog savjetovanja:

1. Uspostava odnosa i pojašnjavanje teškoća;
2. Procjena teškoća i njihovo izricanje u obliku vještina;
3. Postavljanje ciljeva i oblikovanje plana intervencija;
4. Primjena intervencija namijenjenih usvajanju životnih vještina;
5. Održavanje postignutog i završavanje.

Filozofsko savjetovanje ne smatra se terapijskim procesom, barem ne na način kako Russell određuje terapijski proces (v. Raabe, 2001, str. 27–28). David Jopling označava filozofsko savjetovanje kao različito od psihoterapije jer odbija podvrći se unaprijed danim normativnim idealima o tome što je normalno, što je samo-ostvarenje, mentalno zdravlje ili psihološka dobrobit (*well-being*). Ran Lahav, s druge strane, tvrdi da filozofsko savjetovanje može posjedovati terapijski učinak, ali to nije primarni cilj savjetovanja, nego povećavanje osjetljivosti na filozofska pitanja putem dijaloga i povećavanje

osjećaja smislenosti, pa time i osjećaja psihološke dobrobiti (Lahav, 1995, str. 16).

Kao što možemo vidjeti, postoji dosta prijepora oko određivanja što doista čini filozofsko savjetovanje. Gledano kroz jedno od polazišta ovog rada, Kuhnovu teoriju znanstvenih revolucija, ovakvo stanje nije začuđujuće s obzirom na dva momenta. Prvi je sama narav filozofije, koja nije strukturirana kao znanost nego kao nauk – ona je više skup različitih doktrina nego sistematiziran skup metoda i znanja dobivenih pomoću njih. Dapače, što se doktrina tiče, veliki dio njih je međusobno proturječan,⁶ pa je tako nemoguće imati konzistentan skup znanja koji bi obuhvaćao cjelokupnu filozofiju, što je s metodološke i logičke strane nedopustivo za bilo koji skup iskaza iz razloga što iz nekonzistentnog skupa premisa možemo zaključiti A i \neg A.

Drugi moment čine odnosi borbe moći tipični za protoznanstvenu fazu. Ovdje je taj sukob dodatno naglašen komentarima poput Marinoffovih (2002, str. 326, 330, 347) koji su upućeni protivničkim taborima u akademskoj filozofiji i psihoterapiji. Razumijevanju ne pridonosi ni ustrajno općenito kritiziranje psihološke prakse argumentirano naglašavanjem manjkavosti klasične psihanalize, što je očito zanemarivanje dvaju vrlo važnih činjenica:

1. Freud je već odavno u psihologiji autor kojem se pristupa kao povijesnoj, a ne aktualnoj teorijskoj veličini;
2. Danas postoji vjerojatno preko 400 različitih pravaca u psihoterapiji (Corsini i Wedding, 1995; Sharf, 2000) pa ustrajavati na jednom pristupu kao paradigmi pogreške, posebice u svjetlu činjenice da terapije možemo svrstati u kognitivno-biheviorističke, humanističke i dinamske i da ta podjela ni u kojem slučaju nije iscrpna, dovoljno govori o nereprezentativnosti kritike.

Kao zaključak, podsjetimo se analize Prochaska i Norcrossa (1999) o zastupljenosti teorijskih orijentacija kod američkih psihoterapeuta, po kojoj je eklekticizam najzastupljeniji pristup svih grupa praktičara. Jensen, Bergin i Greaves (1990; prema Scharf, 2000, str. 5) ustanovili su da se 68% psihoterapeuta izjašnjava eklekticima, pri čemu je najveći broj njih naveo sljedeće pristupe: humanistički (42%), obiteljski sistemi (48%), bihevioralni, kognitivni (54%), dinamski (72%). Eklektičari (N=423) su u prosjeku naveli 4,4 teorijska pravca. Ideja integracije filozofskog i psihološkog pristupa kao učinkovitijeg načina uklanjanja patnje upravo je središnja motivacija pronalaženju komunikacijskih kanala između tih dviju disciplina.

Literatura

Američka psihijatrijska udruga (APA) (1996). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje DSM-IVTM*. Četvrto izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Arbuckle, D.S. (1970). *Counseling: philosophy, theory and practice* (2nd ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon, Inc.

Barclay, J.R. (1968). *Counseling and philosophy: A theoretical exposition*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Barker, P., Chen, X., & Andersen, H. (2003). Kuhn on concepts and categorization. U: T. Nickles (Ed.), *Thomas Kuhn*, (str. 212–245). Cambridge: Cambridge University Press.

- Barker, S. (1973). *Filozofija matematike*. Beograd: Nolit.
- Baron, R.A., & Byrne, D. (1997). *Social psychology* (8th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Ben-Yehuda, N. (1980). »The European witch craze«. *American Journal of Sociology*, 86, 1–31.
- Berne, E. (1987). *Koju igru igraš?*. Beograd: Nolit.
- Berne, E. (1989). *Šta kažeš posle zdravo?*. Beograd: Nolit.
- Blackburn, S. (2002). *Poziv na misao. Poticajni uvod u filozofiju*. Zagreb: AGM.
- Botton de, A. (2002). *Utjehe filozofije*. Zageb: SysPrint.
- Brandes, U., & Erlebach, T. (2005) *Network Analysis: Methodological Foundations*. New York: Springer Publishing Company.
- Brown, R. (1994). Comte and positivism. U: C.L. Ten (Ed.), *Routledge history of philosophy vol. VII, The nineteenth century*, (str. 122–145). London, New York: Routledge.
- Canfield, J.V. (1997). Wittgenstein's later philosophy. U: J. V. Canfield (Ed.), *Routledge history of philosophy Vol. X, Philosophy of meaning, knowledge and value in the twentieth century*, (str. 168–193). London, New York: Routledge.
- Capuzzi, D. & Gross, D.R. (1999). *Counseling and psychotherapy: theories and interventions*. Upper Saddle River, NJ: Simon & Schuster.
- Code, A. (1999). Aristotle's logic and metaphysics. U: D. Furley (Ed.), *Routledge history of philosophy vol. II From Aristotle to Augustine*, (str. 40–75). London, New York: Routledge.
- Collins, R. (2000). *The sociology of philosophies. A global theory of intellectual change*. Cambridge, MA & London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Dahlberg, I. (2001). »Načela strukture klasifikacije: ispitivanja, strukture, zaključci«. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 44, 1–4, str. 27–37.
- Davison, G.C. i Neale, J.M. (2003). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Dumont, F. i Corsini R.J. (2004). *Šest terapeuta i jedan klijent*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ellis, A. (2002). *Primjena racionalno-emocionalne bihevioralne terapije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Feary, V. (1996). A right to (re)habilitation. U: W. van der Vlist (Ed.), *Perspectives in philosophical practice*, (str. 259–278). Leusden: Vereniging voor Filosofische Practijk.
- Feyerabend, P. (2002). *Against method* (3rd Ed.). London, New York: Verso.
- Foucault, M. (1980). *Historija ludila u doba klasicizma*. Beograd: Nolit.
- Frankl, V.E. (1997). *Zašto se niste ubili? Uvod u logoterapiju*. Zagreb: Provincijalat franjevacu trećeredaca. Biblioteka Oko 3 ujutro.
- Goffman, E. (1961). *Asylums*. New York: Anchor Books.
- Grandy, R.E. (2003). Kuhn's world changes. U: T. Nickles (Ed.), *Thomas Kuhn*, (str. 246–280). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hock, R.P. (2004). *Četrdeset znanstvenih studija koje su promijenile psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Hothersal, D. (2002). *Povijest psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ivić, M. (1975). *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jakić, M. (2003). *Logika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Janković, J. (1997). *Savjetovanje – nedirektivni pristup*. Zagreb: Aliena.
- Jones, S. (1986). Relating the Christian faith to psychology. U: S. Jones (Ed.), *Psychology and the Christian faith*, (str. 15–34). Grand Rapids, MI: Baker.

- Jones, S. L., & Butman, R.E. (1991). *Modern psychotherapies. A comprehensive Christian appraisal*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Kitchener, R.F. (1999). *The conduct of inquiry*. Lanham, New York, Oxford: University Press of America, Inc.
- Koestenbaum, P. (1978). *The new image of the person. The theory and practice of clinical philosophy*. Westport, CT: Greenwood.
- Kuhn, T.S. (1999). *Struktura znanstvenih revolucija*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Kulenović, M. (1986). *Metapsihologija, nastranosti, osobitosti*. Zagreb: Naprijed.
- Lahav, R. (1995). A conceptual framework for philosophical counseling: Worldview interpretation. U: R. Lahav & M. da Venza Tillmans (Eds.), *Essays on philosophical counseling*, (str. 3–24). Lanham, New York, London: University Press of America.
- Lahav, R. (1996). »What is philosophical in philosophical counseling?«. *Journal of Applied Philosophy*, 13, 262–265.
- Lakatos, I. (1970). Falsification and the methodology of scientific research programme. U: I. Lakatos & R. Musgrave (Eds.), *Criticism and the growth of knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakatos, I. (1999). Lectures on scientific method. Lecture 8. The methodology of scientific research programmes, U: M. Motterlini (Ed.), *For and against method: Imre Lakatos and Paul Feyerabend*, (str. 96–108). Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Langer, E.J., & Abelson, R.P. (1974). »A patient by any other name...: Clinician group difference in labelling bias«. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 4–9.
- Lasić-Lazić, J. (1996). *Znanje o znanju*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Lazarus, A.A. (2003). *Kratka, ali sveobuhvatna psihoterapija. Višemodalni način*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Marinoff, L. (2000). *Umjesto Prozaka – Platon! Filozofija kao psihološka pomoć*. Zagreb: V.B.Z.
- Marinoff, L. (2002). *Philosophical practice*. San Diego, CA: Academic Press.
- May, R. (1980). *Psihologija i ljudska dvojba*. Zagreb: Naprijed.
- Misak, C. (1994). American pragmatism: Peirce. U: C.L. Ten (Ed.), *Routledge history of philosophy vol. VII, The nineteenth century*, (str. 297–316). London, New York: Routledge.
- Morey, L.C. (2003). Measuring personality and psychopathology. U: J.A. Schinka & W.F. Velicer (Eds.), *Handbook of psychology. Vol 2 Research method in psychology*, (str. 377–406). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Nelson-Jones, R. (2007). *Praktične vještine u psihološkom savjetovanju i pomaganju. Opis modela savjetovanja o životnim vještinama i vježbe za njegovu primjenu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Norman, B. (1995). Philosophical counseling: The arts of ecological relationship and interpretation. U: R. Lahav & M. da Venza Tillmans (Eds.), *Essays on philosophical counseling*, (str. 49–58). Lanham, New York, London: University Press of America.
- Oxley, C. (Redatelj) (2008., 29. srpanj). *Newton: The dark heretic* [Dokumentarna emisija]. Stockholm: Viasat History, Modern Times Group. Snimljeno 2002., London: Blake-way Productions.
- Péres-Ramos, A. (1993). Francis Bacon and man's two-faced kingdom. U: G.H.R. Parkinson (Ed.), *Routledge history of philosophy vol. IV, The Renaissance and seventeenth-century rationalism*, (str. 130–155). London, New York: Routledge.
- Perls, F., Hefferline, R. F., & Goodman, P. (1971/1994). *Gestalt therapy: excitement and growth in the human personality*. Highland, NY: Gestalt Journal.
- Platon (1957). *Država*. Beograd: Kultura.

- Platon (1974). *Zakoni*. Zagreb: Naprijed.
- Platon (1976). *Kratil*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta.
- Popper, K.R. (1973). *Logika naučnog otkrića*. Nolit: Beograd.
- Popper, K.R. (1979). *Objective knowledge. An evolutionary approach*. Revised edition. Oxford: Clarendon Press.
- Porter, R. (2002). *Madness. A brief history*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Prochaska, J.O. & Norcross, J.C. (1999). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical analysis* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Raabe, P.B. (2001). *Philosophical counseling: Theory and practice*. London: Praeger.
- Reichenbach, H. (1964). *Rađanje naučne filozofije*. Beograd: Nolit.
- Reynolds, P. (2008). The oracle of Bacon. Preuzeto: 9. rujna 2008. sa: <http://oracleofbacon.org/cgi-bin/center-cgi?who=Kevin+Bacon>.
- Rogers, C.R. (1985). *Kako postati ličnost*. Beograd: Nolit.
- Scott, J. (2000). *Social network analysis: a handbook*. London: Sage Publications Ltd.
- Sharf, R.S. (2000). *Theories of psychotherapy & counseling. Concepts and cases* (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co.
- Shootrom, E.L. (Redatelj) (1965). *Approaches to psychotherapy*. Santa Ana, CA: Psychological Films.
- Svenonius, E. (2005). *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve: Benja.
- »Thomas Carlyle«. (2008., 8 rujna). U: *Wikipedia, the free encyclopedia*. Preuzeto: 9. rujna 2008., sa: http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Carlyle.
- Triandis, H., Bontempo, R., Villareal, M., & Lucca, N. (1988). »Individualizam i kolektivizam: Međukulturološke perspektive o odnosu pojedinca i grupe«. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 323–338.
- Vadum, A C., & Rankin, N.O. (1998). *Psychological research. Methods for discovery and validation*. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Vlist van der, W. (Ed.). (1996). *Perspectives in philosophical practice*. Leusden: Vereniging voor Filosofische Practijk.
- Vries de, W. (1993). Hegel's logic and philosophy of mind. U: R.C. Solomon & K.M Higgins (Eds.), *Routledge history of philosophy vol. VI, The age of German idealism*, (str. 216–253). London, New York: Routledge.
- World Health Organisation (1992). *International Classification of Diseases* (10th ed.). Atlanta: National Center for Health Statistics.
- Wrightsmann, L.S. (1992). *Assumptions about human nature. Implications for researchers and practitioners* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage Publications.

Josip Ćirić

**Communication Channels of
Philosophical and Psychological Counseling**

Abstract

This philosophical analysis of psychotherapeutic approaches is based upon thesis of scientific character of one's philosophy of life. Notion of philosophy of life is present in each major psychotherapeutic approach, in either explicit or implicit matter.

Modes of philosophical inquiry include historical and concept analysis, two factor model of ontological-epistemological space, social networks in the philosophical schools and their impact on the history of psychology, and some specific issues in the philosophy of science.

Finally, philosophical counseling movement is examined. What is typical for this movement and what sort of connections does it have with psychotherapy is covered.

Key words

philosophy of science, psychotherapy, history of psychology, philosophical counseling, concept analysis